

ІСТОРІЯ

УДК 94 (4)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/76-2-1>**Петро КОСТЮЧОК,***orcid.org/0000-0001-8719-8723*

кандидат історичних наук,

доцент кафедри етнології і археології

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) petro.kostyuchok@pnu.edu.ua

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ МОВОЮ ДІЙ ТА ЦИФР: ПЕРЕПИС УКРАЇНСЬКОГО/РУСИНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ 1930 Р. У СХІДНІЙ СЛОВАЧЧИНІ

Перепис населення надає можливість проаналізувати суспільство за багатьма показниками: віком, національністю, віросповіданням, статтю, освітою. У міжвоєнний період у Чехословацькій Республіці було проведено два переписи у 1921 і 1930 рр. У статті на основі архівних та статистичних джерел проаналізовано перепис населення 1930 р. у Першій Чехословацькій Республіці. Дані перепису 1930 р. є важливими для з'ясування кількісних показників представників національних меншин у ЧСР як держави, яка виникла як незалежна у 1918 р. після розпаду Австро-Угорської монархії. Порівнюються результати переписів населення 1919 р., 1921 р. Переписи стали інструментом втілення державної етнополітики (чехословакізму) шляхом застосування владою різних технологій щодо збільшення питомої ваги державотворчих складників. Українці/русини в Чехословацькій Республіці проживали в Підкарпатській Русі та Східній Словаччині. Представники словацької влади, використовуючи угорський політичний досвід у переписуванні населення, намагалися всіляко «вплинути» на результати конскрипції, зменшуючи кількість українського населення у регіоні.

Для українців/русинів перепис 1930 р., відіграв важливу роль в осягненні своєї національної приналежності як протидії тотальній словакізації краю. Перепис 1930 р. знову встановлював національність відповідно до рідної мови.

Перепис населення в Чехословацькій республіці 1930 р. каталізував українців/русинів у Східній Словаччині, які були проти того, щоб їх записували словаками. Місцева інтелігенція пропагувала активну участь селян у переписній кампанії. Під час перепису 1930 р. встановлено чисельні параметри українського/русинського населення Східної Словаччини. У Старолюбовнянському окрузі результати перепису 1930 р. зафіксували перевагу русинської народності над словацькою у порівнянні з переписом 1921 р. Комісари проводили агітаційну роботу серед лемків, переконуючи останніх записуватись словаками.

Ключові слова: українці/русини, Карпатський регіон, Чехословацька Республіка, перепис населення, словаки, Східна Словаччина.

Petro KOSTYUCHOK,*orcid.org/0000-0001-8719-8723*

Candidate of Historical Sciences,

Associate Professor at the Department of Ethnology and Archaeology

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) petro.kostyuchok@pnu.edu.ua

NATIONAL IDENTITY IN LANGUAGE, ACTIONS AND NUMBERS: THE CENSUS OF THE UKRAINIAN/RUSHIN POPULATION IN EASTERN SLOVAKIA IN 1930

The population census provides an opportunity to analyze society by many indicators: age, nationality, religion, gender, education. In the interwar period, two censuses were conducted in the Czechoslovak Republic in 1921 and 1930. The article analyzes the population census of 1930 in the First Czechoslovak Republic based on archival and statistical sources. The 1930 census data are important for elucidating the quantitative indicators of representatives of national minorities in the Czechoslovak Republic as a state that emerged as independent in 1918 after the collapse of the Austro-Hungarian monarchy. The results of the population censuses of 1919 and 1921 are compared. The censuses became a tool for the implementation of state ethnopolitics (Czechoslovakism) through the use of various technologies by the authorities to increase the specific weight of state-forming components. Ukrainians/Rusyns in the Czechoslovak Republic lived in Subcarpathian Rus and Eastern Slovakia. Representatives of the Slovak authorities, using the Hungarian political experience in censusing the population, tried in every possible way to «influence» the results of the conscriptions, reducing the number of the Ukrainian population in the region.

For Ukrainians/Rusyns, the 1930 census played an important role in understanding their national identity as a counter to the total Slovakization of the region. The 1930 census again established nationality according to native language.

The 1930 census in the Czechoslovak Republic catalyzed Ukrainian/Rusyns in Eastern Slovakia who were opposed to being recorded as Slovaks. The local intelligentsia promoted the active participation of peasants in the census campaign. During the 1930 census, the numerical parameters of the Ukrainian/Rusyn population of Eastern Slovakia were established. In the Starolyubovnyan district, the results of the 1930 census recorded the superiority of the Ruthenian nationality over the Slovak in comparison with the 1921 census.

The commissars carried out propaganda work among the Lemkos, persuading the latter to register as Slovaks.

Key words: Ukrainians/Rusyns, Carpathian region, Czechoslovak Republic, population census, Slovaks, Eastern Slovakia.

Постановка проблеми. Згідно визначення «перепис населення є основним джерелом інформації про населення в більшості країн світу, що формується в результаті складної і важливої державної та суспільної операції, у процесі якої збираються (найчастіше – шляхом обходу житлових приміщень й опитування), обробляються, узагальнюються, оцінюються, аналізуються та розповсюджуються демографічні, економічні і соціальні дані про населення країни або якоїсь її частини за станом на певний час (критичний момент перепису)» (Стешенко). Задля вимірів кількісних показників представників національних меншин у міжвоєнній Чехословацькій Республіці проводилися переписи населення. Саме переписи стали прекрасним плацдармом втілення державної етнополітики – чехословакізму – шляхом застосування владою різних технологій щодо збільшення питомої ваги державотворчих складників Чехословацької Республіки.

Аналіз досліджень. Проведення перепису населення у 1930 р. у Чехословацькій Республіці відображено у працях українських істориків М. Вегеша (Вегеш), І. Любчика (Любчик). Організаційні особливості та кількісні показники перепису населення 1930 р. у Першій Чехословацькій Республіці проаналізовані у дослідженнях зарубіжних вчених. Вивчення кількісних показників української присутності на території Східної Словаччини є актуальною проблемою у контексті вивчення національної ідентичності українського населення Карпатського регіону.

Мета статті – проаналізувати перепис населення 1930 р. у Першій Чехословацькій Республіці.

Виклад основного матеріалу. Після Першої світової війни Чехословацька Республіка була створена як держава чехів і словаків. Проте політичні кордони новоствореної країни в силу різних обставин не співпадали з національними. У зв'язку з цим на порядку денному чехословацької влади постійно стояли німецьке, угорське, рідше українське/русинське національні питання. Їхнє перманентне вирішення постійно супроводжувалося

звинуваченнями в іредентизмі, сепарації та ігноруванні власне національних потреб даних етніків ЧСР. У час інтербелуму чехословацькою владою було проведено два переписи у 1921 і 1930 рр.

Українці/русини в ЧСР територіально мешкали в Карпатській Русі, а саме в Підкарпатській Русі та Східній Словаччині. Мова йде про округи. За цей час чисельність українців істотно зменшилася і географічно скоротився ареал проживання українського населення в даному регіоні. Представники словацької влади, наслідуючи угорський політичний досвід у переписуванні населення, намагалися всіляко «вплинути» на результати конскрипцій. Для прикладу під час перепису 1900 р. велику частину греко-католиків Закарпатської Лемківщини було зараховано до словаків. Такі випадки були непоодинокими на Бойківщині і Гуцульщині.

Відповідні «впливи» влади простежуються під час переписів 1919 р. і 1921 р. водночас зауважимо, що перший офіційний перепис населення ЧСР був здійснений 1921 р. Відмітимо, що на території Словаччини був проведений перепис 1919 р., проте його результати не були визнані Прагою.

Українське/русинське питання час від часу ставало предметом зацікавлення чехословацьких політичних партій. У парламенті ЧСР навіть діяла Підкарпатська комісія, до якої входили народні демократи і представники інших політичних сил. Так, головою комісії в другому скликанні чехословацького парламенту (1925–1929) був д-р А. Гайн. Народні демократи від імені своєї фракції направляли відповідні меморандуми до центральної влади. Одним із них був меморандум від 1 квітня 1927 р. «щодо охорони русинського населення в Підкарпатській Русі і Східній Словаччині». Крім кількох господарсько-економічних ініціатив, одними із головних питань у цьому документі щодо Підкарпатської Русі і Словаччини були створення комісії для подолання мовного хаосу на основі літературної руської мови, прийняти рішення про обов'язкове знання усіма урядниками російської мову «в слові і в письмі і нею послуговуватися», «відмовитись від усіх укра-

їнських тенденцій і припинити всю українську пропаганду», «придушити всі іреденти в краї, а саме більшовицьку, українську, мадярську» (KZ. 264, S. 37–38). Окремо щодо Словаччини ставилися вимоги стосовно призначення в окружні шкільні інспекторати урядників руської народності, організації міщанських шкіл в Межилаборцях і В. Свиднику, руської гімназії в руській частині Словаччини, провести справедливий перепис населення (KZ. 264. S. 37–38).

Для українців/русинів перепис, який мав відбутися у 1930 р., відіграв важливу роль в осягненні своєї національної приналежності як протидії тотальній словакізації краю. Другий чехословацький перепис населення мав бути проведений в 1925 р. відповідно до Закону № 256/1920 Sb. Проте економічні причини та вплив практики, що панує в більшості країн світу (тобто переписи населення з десятирічною періодичністю), зумовили згідно Закону № 47/1927 Sb проведення чехословацького перепису 1 грудня 1930 р. Було розширено зміст перепису. Нововведеними ознаками були, наприклад, колишнє місце проживання записаного за умови, що особа не була переписана в рідному муніципалітеті. Крім того, опитувалося також місце, з якого облікована особа переїхала до місця обліку. Перепис вперше включав визначення народжуваності жінок, що мало надзвичайне значення для вивчення відтворення населення в Чехословацькій Республіці.

Варто відзначити різницю в понятті національності. Перепис 1930 р. знову встановлював національність безпосередньо, але з вказівкою, що національність має бути внесена, як правило, відповідно до рідної мови. Як і під час перепису 1921 р., визначення національності піддавалося критиці як з боку представників національних меншин, так і більшості населення. Ще в минулому відомі демографи схилилися до думки, що під час перепису необхідно з'ясувати і те, і інше, тобто і національність, і рідну мову.

Під час перепису 1930 р. грамотність населення, тобто знання читання та письма, була визначена та оброблена знову, у ряді комбінацій, зокрема, відповідно до національності тощо. У цьому переписі були введені питання про фізичні недоліки населення, що залишалося актуальним особливо з огляду на короткий час, що минув після закінчення Першої світової війни. Також поглиблено відомості про рід занять та виявлення другорядних занять. Уперше більш детально оброблено дані по домогосподарствах, сім'ях і шлюбах (Československé sčítání).

Перепис 1930 р. (як і перепис 1921 р.) був на високому рівні як за змістом, так і за обробкою,

оцінкою та публікацією. Відносно широка система публікацій основних результатів перепису була доповнена публікацією детальної документації всіх етапів перепису, яка дає безцінну інформацію та пояснення важливих фактів про підготовку та хід, обробку та оцінку (Hortig).

Результати перепису населення 1930 р. були опубліковані у восьми томах «Чехословацької статистики», а обробка даних про житло – в окремому томі.

Перепис населення в Чехословацькій Республіці 1930 р. став поштовхом до активації українців/русинів у Східній Словаччині. На превелике здивування словацької влади українці/русини виявили опір її намірам записати їх словаками. З цією метою зі сторони українців/русинів відбулася відповідна акція, метою якої було підняття рівня української/русинської національної свідомості серед селян та боротьба за відстоювання власної національної ідентичності. Фронт боротьби за національну українську/русинську ідентичність очолила місцева інтелігенція, представлена у більшості випадків місцевими греко-католицькими священниками та почасти вчителями й урядниками. У цій ситуації місцева словацька влада почала активно обсервувати український/русинський національний рух.

Починаючи з 1930 р., словацька влада активно цікавилася українським/русинським питанням. 19 серпня 1930 р. таємно Президія Міністерства внутрішніх справ розглядала русинське питання в Словаччині, по якому поліцейний комісаріат в Прешові підготував 33 сторінковий документ (NAČR. PMR. 294. K. 150). У ньому були окреслені статистичні дані, історичний екскурс русинського народу, русинське відродження, Русинська Народна Рада і мирна конференція, а також аналіз народно-політичних напрямів, які панували серед русинів, релігійна ситуація у русинів, становище Пряшівської єпархії, православний рух (KÚ. 297. S. 19–35).

Автори документу вважали, що «Русини були кочовим скотарським народом, який переходив зі своїм стадом з місця до місця і ніколи не жив державним життям», більше того є писемні джерела про те, що до бувшої Шаришської жупи і загалом на Східну Словаччину дісталися русини аж в першій половині XIV ст.» (NAČR. PMR. 294. K. 150).

На їх думку, «русинський народ є розділеним, фрагментованим на різні протилежні напрями, які ведуть між собою розлючену боротьбу і не стидуються жодних засобів. ...В керівників цих напрямів пробудилося дремаюча свідомість і починають битися, звалюючи вину на протилежний табір», «Підкарпатська Русь має «на політичні процеси

Східної Словаччини незвичайний вплив» (NAČR. PMR. 294. K. 150).

Під час перепису 1930 р. значно загострилася боротьба за національну приналежність українського/русинського населення східної Словаччини. Використовуючи доступний інструментарій, у боротьбу включилися як словацький владний апарат, так і русинські партійні та культурно-освітні осередки. Польський консул у Кошицях у депеші до МЗС Польщі зазначав, що «русини російської орієнтації під керівництвом росіян-емігрантів розвинули живу агітаційну діяльність у зв'язку з переписом населення, який надходить...схилиють до віднесення себе до російської національності» (AAN. WKRPK. 24. K. 166).

Місцевий український/русинський політикум закликав селян до активної участі у переписній кампанії. Президія Руського блоку (до неї входили представники Автономного Землеробського Союзу, Руського народного з'єднання, Руської народної партії, Карпаторуської трудової партії) 5 листопада 1930 р. видала відозву щодо обов'язкової участі русинів в переписі населення і записування себе руськими.

Чотирнадцять депутатів і сенаторів чехословацького парламенту на чолі з доктором С. Гезою, які презентували інтереси Угорської Християнсько-Соціалістичної, Національної Угорської партій та Німецької партії Земплін, 18 листопада 1930 р. подали петицію стосовно перепису населення 1930 р. у Чехословаччині про захист меншин до Ліги Націй. Проте він був не задоволений чехословацькою владою (Supplementary).

Так, у відповіді уряд ЧСР зазначив, що «чехословацька влада підготувала цей перепис із великою увагою, завжди пам'ятаючи, що він повинен бути проведений абсолютно об'єктивно та справедливо, зокрема щодо етнічних меншин. Були використані методи, які мали на меті забезпечити точне відображення національного складу населення Чехословаччини та запобігти спотворенню реальної ситуації під впливом політичних агітацій та тиску на осіб у залежному економічному стані або соціально слабких, а також тих, чия національна свідомість не була високою» (Supplementary).

Причиною цього були різноманітні «маніпуляції» під час переписів. Один із дописувачів «Народної газети» в жовтні 1930 р. напередодні проведення перепису писав, що йому запропонував «один чех посаду комісара народного перепису, але тільки з тією умовою, що я всіх русинів записав греко-католицькими словаками» (Народная газета. 1930. 10 октября: 2). За його словами,

чех отримав призначення у В. Орлик, де він «із всіх «руснаків» буде робити словаків» (Народная газета 1930 10 октября: 2).

Під час перепису відомі також факти, коли «намовляли греко-католиків, аби зголошувалися до русинської народності, хоча багато з них вже не говорять по-русинськи» (KÚ. 297. S. 68). Греко-католицькі священники агітували перед переписом за русинство. У Колонії Снінського округу місцевий священник Фірцак в церкві проголосив, що «є ганьба, коли не дають записатися за русів» (KÚ. 297. S. 112).

Під час перепису 1930 р. комісари у Снінському окрузі стверджували, скарги на змішування віри і народності були актуальними. Для прикладу, у Паріхузовцях «не хотіли, щоби переписний комісар представників греко-католицької віри записував як таких, а хотіли, щоби написав, що вони віри «руської», у Гостьовцях – «віри «руснацької»; в Дубраві – «на всі питання (місце і дата народження) відповідали лише стереотипно «русин»; в Чукаловцях і Смольнику – «народності греко-католицької», натомість у Кленовій священник Й. Галамб походженням русин з Підкарпатської Русі «записався до словацької народності і наполягав на реєстрації того запису», а вчителька з Кальної Розтоки І. Чабінякова додатково вимагала в окружного уряду «аби могла змінити визнану народність руську на словацьку» (KÚ. 297. S. 98–99).

Перепис 1930 р. встановив наступні чисельні параметри українського/русинського населення Східної Словаччини. В окрузі Стара Любовня згідно даних перепису населення мешкало 8973 українців або 35,05% від загальної кількості (Kaľavský: 112). На території адміністративного округу Бардеїв за даними перепису 1930 р. було зафіксовано 13216 українців або 35% від усього населення (Kaľavský: 112). В окрузі Стропків (до 1925 р. Вишній Свидник) згідно матеріалів статистики 1930 р. проживало 15454 русина, що становили 71% від загальної кількості (Kaľavský: 113–114). В окрузі Міжлабірці за офіційними даними 1930 р. мешкало 14844 українців, що чисельно становили 78% від усього населення (Kaľavský: 114–115). У судовому окрузі Гуменне за статистикою 1930 р. проживало 21069 українців або 38% від всього населення (Kaľavský: 113–114).

Так, у Старолюбовнянському окрузі результати перепису 1930 р. зафіксували перевагу русинської народності над словацькою у порівнянні з переписом 1921 р. Словацький політик, колишній кошицький жупан Я. Руман нарахував п'ять таких сіл: Якубяни, М. Сулин, Матисова, Старіна і Шамбронь. Він стверджував, що це відбулося вна-

слідок виключно з перезбудженої агітації прясівського греко-католицького єпископства і політичних секретарів Руської народної партії.

стежачи за переписом 1930 р. на території Підкарпатської Русі, у статті «Автономія Закарпаття і новий перепис», автор вважав, що «лише автономічний устрій, загарантований Закарпаттю міжнародним і чехословацьким законодавством, може дати йому можливість прискіпити культурний розвиток». Висловлювалася надія, що «державний розум чеських керманічів каже сподіватися, що ця справа буде в найближчому часі полагжена» (Вегеш, Міщанин, Палінчак: 270).

Аналізуючи дані перепису 1930 р. і процесів, які його супроводжували, консул Речі Посполитої в Ужгороді М.Халупчинський у монографії «Русини підкарпатські як етнічна група» показав особливості проведення перепису населення в Підкарпатській Русі й Східній Словаччині в 1930 р. Консул порівняв статистичні дані етнічного й конфесійного зрізів (AAN. Z. 460. Sygn. 5, k. 80–81) і стверджував, що руське населення цілковито опанувало «доріччя Ужу, переходячи широким пасем на Словаччині, де його західна границя становить Попрад» (AAN. Z. 460. Sygn. 5. K. 82). Згідно М. Халупчинського «назва «карпаторуський» або «карпаторусин» для національного окреслення населення Підкарпатської Русі є нова й штучна. Населення тієї назви ніде не вживає; прийнятою вона залишилася при приєднанні краю до Чехословаччини у зв'язку з формуванням геополітичного поняття Підкарпатської Русі» (AAN. Z. 460. Sygn. 5. K.84).

Польський консул також відмітив, що «греко-католики на Словаччині підлягають словакізації не тільки в школах, урядах, але й навіть через фальшування переписів населення» (AAN. KRPU. 2. K. 131). Дипломат стверджував, що «ціла історія свідчить, що греко-католики на території теперішньої Словаччини були і русинами» (AAN. KRPU. 2. K. 131)

Чехословацький перепис населення 1930 р. супроводжувався значними фальсифікаціями. На

Прясівщині перепис нарахував 95359 українців/русинів (Любчик: 58). Якщо на Закарпатті від річки Уж на схід українське населення зросло з 1921 року на 20%, то на Прясівщині – всього на 6,4%. Така динаміка засвідчує намагання словацьких властей штучно загальмувати демографічне зростання українського населення Лемківщини (Любчик: 58).

Вагоме значення під час перепису відіграли переписні комісари. Учитель М. Сухи з Колоніци (вважав, що його материнська мова є руська, але відчуває себе чехословаком, будучи комісаром в Колоніці) відзначав: «...населення...записувалося до словацької народності», при цьому «...населення розуміє українську, але не великоруську» (KÚ. 297. S. 112–113). Аналогічну думку відобразив і учитель Я. Гайдош з Нехвалової Полянки.

Комісар Я. Немет стверджував, що «молодь в Старині записується до словацької народності» (KÚ. 297. S. 122). Інший комісар Кравалік – «молодше покоління в Ублі про себе твердить, що вони «словаки» (KÚ. 297. S. 123).

Комісари проводили агітаційну роботу серед лемків, переконуючи останніх записуватись словаками. Осіб, які нехтували цими настановами й записувались русинами, викликали до окружного уряду на так званій «іспит из народности». Характерно, як повідомляє тогочасна преса, що «многі були зазвані на тот іспит» (Перепис).

24 листопада 1932 р. словацька адміністрація в Братиславі констатувала, що в Штельбаху, де за переписом було зафіксовано 581 чехословаків і лише 13 русинів вимагають навчання на руській мові. 30 жовтня 1933 р. населення Р. Волі і Обручного, де спостерігалася ситуація переважання словацького елемента, вимагало переведення викладання в школі на руську мову.

Висновки. Таким чином, проведення перепису 1930 р. у Чехословацькій Республіці стало не тільки можливістю для означення кількісних показників населення, але й зумовило активні дискусії про національну ідентичність, етнополітику, становище українців\русинів, міжнародні відносини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN). KRPU. 2.
2. AAN. WKRPK. 24. K. 166.
3. Národní Archiv, fond Předsednictvo ministerské rady, 1918–1945. 294. K. 150.
4. Slovenský národný archív, Krajinský úrad v Bratislave (1920, 1928–1939). K. 297.
5. Štátny archív v Košiciach, fond Košická Župa. 264.
6. Вегеш М., Міщанин В., Палінчак М. Політична історія Закарпаття крізь призму українського державотворення. 1918–1950. Одеса, 2022. 834 с.
7. Закарпаття. З перепису населення. *Діло*. 1931. 3 січня.
8. Какъ готовятъ уряды народную перепись. *Народная газета*. 1930. 10 октября.
9. Любчик І.Д. Етнополітичні процеси на Лемківщині наприкінці XIX –30-х роках XX століття: проблема національного самоусвідомлення. Івано-Франківськ. 2009. 213 с.

10. Перепис на Восточній Словаччині. *Свобода*. 1931. 5 лютого.
11. Стещенко В. Переписи населення. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Perepysy_naselennia
12. Československé sčítání lidu 1930 URL: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceskoslovenske-scitani-lidu-1930>
13. Hortig P. Století sčítání v samostatné republice URL: <https://www.statistikaamy.cz/2019/11/11/stoleti-scitani-v-samostatne-republice/>
14. Kaľavský M. Administratívne rozdelenie Slovenskej krajiny z hľadiska etnického v období Republiky Československej. *Národopisné informácie. Študie a materiály*. 1993. č.2. S. 93–119.
15. Supplementary petition to the petition of 18 November 1930 concerning the 1930 census in Czechoslovakia, signed by Dr. Géza Szüllo and other deputies and senators of the Czechoslovak National Assembly. URL: <https://archives.ungeneva.org/petition-supplementaire-a-la-petition-du-18-novembre-1930-concernant-le-recensement-de-1930-en-tchecoslovaquie-signee-par-le-dr-szullo-geza-et-dautres-deputes-et-senateurs-aux-chambres-tchecoslovaque>

REFERENCES

1. Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN). KRPU. [Archive of New Records in Warsaw (AAN). KRPU] 2. [in Polish].
2. AAN[Archive of New Records in Warsaw. WKRPK]. 24. K. 166. [in Polish].
3. Národní Archiv, fond Předsednictvo ministerské rady, 1918–1945 [National Archives, fund Presidency of the Council of Ministers, 1918–1945]. 294. K. 150. [in Czech].
4. Slovenský národný archív, Krajský úrad v Bratislave (1920, 1928–1939) [Slovak National Archives, Land Office in Bratislava (1920, 1928–1939)]. K. 297. K. 297. [in Slovak].
5. Štátny archív v Košiciach, fond Košická Župa [State archive in Košice, Košická Župa fund]. 264. [in Slovak].
6. Vehesh M., Mishchanyn V., Palinchak M. (2022). Politychna istoriia Zakarpattia kriz pryizmu ukrainskoho derzhavotvorennia. 1918–1950 [The political history of Transcarpathia through the prism of Ukrainian state formation. 1918–1950]. Odesa. 834 p. [in Ukrainian].
7. Zakarpattia. Z perepysu naseleennia (1931). [Transcarpathia. From the population census]. Dilo – Work. 3 sichnia. [in Ukrainian].
8. Какъ podhotovliaiutъ uriaady narodnuiu perepysъ (1930). [How governments prepare the national census]. Narodnaia hazeta – People's newspaper. 10 oktiabria. [in Ukrainian].
9. Liubchuk I.D. (2009). Etnopolitychni protsesy na Lemkivshchyni naprykintsi XIX –30-kh rokakh XX stolittia: problema natsionalnoho samousvidomlennia [The political history of Transcarpathia through the prism of Ukrainian state formation. 1918–1950]. Ivano-Frankivsk. 213 p. [in Ukrainian].
10. Perepys na Vostochnii Slovachchyni (1931) [Census in Eastern Slovakia]. Svoboda – Freedom. 5 liutoho. [in Ukrainian].
11. Steshenko V. Perepysy naseleennia [Population censuses]. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Perepysy_naselennia [in Ukrainian].
12. Československé sčítání lidu 1930 [Czechoslovak census 1930]. URL: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceskoslovenske-scitani-lidu-1930> [in Czech].
13. Hortig P. Století sčítání v samostatné republice [Century census in the independent republic] URL: <https://www.statistikaamy.cz/2019/11/11/stoleti-scitani-v-samostatne-republice/> [in Czech].
14. Kaľavský M. (1993). Administratívne rozdelenie Slovenskej krajiny z hľadiska etnického v období Republiky Československej [Administrative division of the Slovak country from the ethnic point of view during the period of the Czechoslovak Republic]. *Národopisné informácie. Študie a materiály* – Ethnographic information. Studies and materials. No. 2. pp. 93–119. [in Czech].
15. Supplementary petition to the petition of 18 November 1930 concerning the 1930 census in Czechoslovakia, signed by Dr. Géza Szüllo and other deputies and senators of the Czechoslovak National Assembly [Supplementary petition to the petition of 18 November 1930 concerning the 1930 census in Czechoslovakia, signed by Dr. Géza Szüllo and other deputies and senators of the Czechoslovak National Assembly]. URL: <https://archives.ungeneva.org/petition-supplementaire-a-la-petition-du-18-novembre-1930-concernant-le-recensement-de-1930-en-tchecoslovaquie-signee-par-le-dr-szullo-geza-et-dautres-deputes-et-senateurs-aux-chambres-tchecoslovaque> [in French].